

УДК 343.13

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-1\(3\)-311-322](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-1(3)-311-322)

Піддубна Аліна Валентинівна кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства, Харківський національний університет внутрішніх справ, проспект Льва Ландау, 27, Харків, 61000, <https://orcid.org/0000-0003-1244-2263>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Анотація. Наукова стаття присвячена дослідженню актуальних теоретичних, законодавчих і прикладних проблемних питань щодо визначення і забезпечення понятійного апарату відносно конституційних і процесуальних гарантій захисту, охорони та реалізації прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження.

На ретроспективному рівні здійснено порівняльний аналіз чинного кримінального процесуального законодавства та відомчої нормативно-правової бази з піднятих в статті проблемних питань. Проаналізовано наукові позиції вчених та представників наукових шкіл щодо досліджених теоретичних питань з конституційного права, теорії держави і права, кримінального і кримінально процесуального права, міжнародного права, зокрема, Європейського права. У ході досліджень наукових позицій вчених та представників наукових шкіл встановлено, що однією із загальних прогалин є відсутність понятійного апарату відносно процесуальних гарантій учасників кримінального провадження, зокрема у чинному законодавстві, кримінальному та кримінально процесуальному законодавстві, у відомчій та іншій нормативно-правовій базі, що викликає труднощі при його використанні і застосуванні у правозастосовній діяльності працівниками правоохоронних органів. За результатами проведеного дослідження та на підставі результатів наукової дискусії надано авторське бачення наукових позицій в дослідженому напрямі та запропоновано пропозиції і рекомендації щодо визначення змісту, сутності та поняття процесуальних гарантій щодо захисту прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження та родових по відношенню до нього понять. Зроблено висновок, що удосконалення вказаних понять буде сприяти слідчим, дізнавачам та прокурорам ефективно і на конституційному рівні здійснювати свої функції щодо захисту, охорони та реалізації прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також у виявленні та усуненні причин і умов, що сприяли вчиненню розслідуваних ними кримінальних правопорушень.

Ключові слова: процесуальна гарантія, засоби, умови, забезпечення. реалізація, охорона, захист, права, свободи, законні інтереси, учасники кримінального провадження.

Piddubna Alina Valentinivna Ph.D. in Law, Associate Professor of Criminal Procedure and organization of pre-trial investigation of the faculty № 1 Kharkiv National University of Internal Affairs, Lev Landau Ave, 27, Kharkiv, 61000, <https://orcid.org/0000-0003-1244-2263>.

PROBLEMATIC ISSUES OF PROVIDING PROCEDURAL GUARANTEES OF THE RIGHTS OF PARTICIPANTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Abstract. The scientific article is devoted to the study of current theoretical, legislative and applied issues on the definition and provision of the conceptual apparatus for procedural guarantees of protection, protection and realization of rights, freedoms and legitimate interests of participants in criminal proceedings.

At the retrospective level, a comparative analysis of the current criminal procedural legislation and the departmental regulatory framework on the issues raised in the article. The scientific positions of scientists and representatives of scientific schools on the researched retrospective theoretical issues on constitutional law, theory of state and law, criminal procedural law, international, in particular, European law are analyzed. In the course of research of scientific positions of scientists and representatives of scientific schools it was found that one of the common gaps is the lack of conceptual apparatus of procedural guarantees of participants in criminal proceedings, in particular in current legislation, criminal and criminal procedure legislation, departmental and other legal framework, when it is used and applied in law enforcement activities by law enforcement agencies. Based on the results of the research and based on the results of scientific discussions, the author's vision of scientific positions in the researched direction is provided and proposals and recommendations for defining the content, essence and concept of procedural guarantees for protection of rights, freedoms and legitimate interests of participants in criminal proceedings. It is concluded that the improvement of these concepts will help investigators, investigators and prosecutors to effectively and constitutionally perform their functions to protect, protect and exercise the rights, freedoms and legitimate interests of participants in criminal proceedings, as well as identify and eliminate causes and conditions committing criminal offenses under investigation by them.

Keywords: procedural guarantee, means, conditions, provision. realization, protection, defense, rights, freedoms, legitimate interests, participants in criminal proceedings.

Постановка проблеми. Забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини це головний обов'язок держави, який виконується шляхом створення

відповідних законодавчих, організаційних та інших умов з метою їх гарантування, реалізації, охорони та захисту на національному та міжнародному рівнях. Найвищим показником правової, соціальної та демократичної держави є рівень гарантій і захищеності особи і громадянина. Відповідно до ст. 29 Конституції України кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Разом з цим, тільки декларування прав та обов'язків людини не достатньо для їх виконання, тому держава повинна гарантувати і забезпечити захист прав, свобод та законних інтересів особи. Реалізація принципів правової держави, закріплених у Конституції України, є гарантією забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини. Одним із головних елементів захисту забезпечення правового статусу, прав людини та громадянина, системи умов, засобів, норм і принципів є гарантії.

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що питання захисту прав людини та можливості їх реалізації є одним із дискусійних і гострих питань протягом всього існування суспільства, тим паче, коли мова йде про тимчасове обмеження, реалізацію, охорону та захист прав під час досудового розслідування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань процесуальних гарантій прав та інтересів особи у кримінальному судочинстві займалися видатні науковці та вчені процесуалісти, зокрема: С. Є. Абламський, Ю. П. Алєнін, С. А. Альперт, М. І. Бажанов, Л. О. Богословська, В. А. Бойков, В. Д. Бринцев, Т. В. Варфоломеєва, В. В. Головченко, Г. І. Глобенко, І. В. Гловюк, Ю. М. Грошевий, Ю. О. Гурджі, Т. М. Добровольська, А. Я. Дубинський, В. С. Зеленецький, О. В. Капліна, О. О. Качура, О. П. Кучинська, О. М. Ларін, Л. М. Лобойко, В. Т. Маляренко, О. В. Мартовицька, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, М. М. Полянський, В. В. Романюк, В. М. Савицький, С. В. Слинько, М. С. Строгович, А. Л. Ривлін, Л. Д. Удалова, Т. Г. Фоміна, В. Ю. Шепітько, В. П. Шибіко, О. О. Юхно та ін. На дисертаційному рівні підняті в статті питання частково досліджувались І. Ю. Бабенко у 2021 році за темою «Сучасні гарантії реалізації прав людини на стадії досудового розслідування за законодавством України». В той же час, ними фрагментарно досліджувались підняті в статті проблемні питання, без врахування суттєвих змін внесених до Конституції України в 2016 році та внесенням понад 590 змін і доповнень до чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України).

Метою даної статті є дослідження теоретичних, правових і прикладних проблемних питань щодо забезпечення і реалізації процесуальних гарантій прав учасників кримінального провадження, на підставі чого напрацювати пропозиції і рекомендації щодо удосконалення понятійного апарату процесуальних гарантій вказаних осіб і визначити шляхи їх вирішення. Основними завданнями дослідження є з'ясування змісту, предмету, елементів та системи процесуальних гарантій прав учасників кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проблемних питань щодо законодавчого і нормативно-правового закріплення реалізації і забезпечення процесуальних гарантій прав учасників кримінального провадження необхідно розпочати з вивчення родових по відношенню до нього понять, а саме, термінів «гарантії», «гарантії прав, свобод і законних інтересів людини», «процесуальні гарантії».

За дослідженням встановлено, що єдиного тлумачення поняття «гарантія» в чинному законодавстві, в теорії держави і права та кримінальному процесі не визначено, тому доцільно розпочати із з'ясування його етимологічного значення за відповідно до наукових джерел. Встановлено, що термін «гарантія» походить від французького слова «garantie», що означає за поруку, забезпечення, поруку, умови, страховку [1]. Гарантія це порука в чомусь, забезпечення чого-небудь; умови, що забезпечують успіх чого-небудь [2].

Досліджуючи поняття «гарантія» у розрізі загальної теорії держави і права, ряд науковців визначають гарантії як умови і конкретні засоби, що забезпечують фактичне здійснення прав і свобод людини [3]. За визначенням В.Я. Тація та ін. вчених, гарантія за своєю суттю є засобом, необхідною умовою досягнення відповідних завдань [4, С. 21]. У такому розумінні це поняття застосовується в різних галузях науки та техніки. В цілому, гарантія це система норм, засобів, принципів та вимог, що забезпечують виконання, дотримання, реалізацію та ін. На нашу думку вбачаються, що загальними складовими цього терміну є: за порука, порука, умова, забезпечення, які по суті означають обставини, умови, вимоги, принципи, правила, заходи забезпечення, оптимізації, покращення, реалізації, створення, утворення, сприяння, страхування та ін.

Варто зауважити, що термін «гарантія» є системним та комплексним явищем, тому що ефективність гарантій у державі залежить від стану їх законодавчого закріплення, а також стану економіки, досконалості законів у державі, правової свідомості, виховання та культури громадян, правотворчої атмосфери в суспільстві, ступеню суспільної злагоди, засобів розподілу життєвих благ, узгодженості інтересів населення та суспільства в цілому, наявності вискоєфективного органу конституційного контролю, рівня загальноправових принципів та інститутів, тощо. Зазначений невичерпний перелік вказує на багатогранність, багатоманітний та поліаспектний характер цього поняття, тому розгляд такого явища потребує комплексного підходу, розпочавши з класифікації та систематизації гарантій.

Так, в юридичній науці, за основу використовується поділ гарантій на дві групи – загальні та юридичні гарантії, що узгоджені та тісно пов'язані між собою. До загальних гарантій (їх ще називають загальносоціальними) відносяться соціально-економічні, політичні та культурні (ідеологічні), тобто ті, що склалися і функціонують в суспільстві, а саме: гарантія визнання та рівний захист усіх форм власності, створення належних умов для розвитку

підприємницької діяльності, вдосконалення податкової системи, розподіл влади, проведення референдумів, створення механізмів громадського контролю над органами державної влади та місцевого самоврядування, система освіти та науки, виховання населення, підвищення рівня його загальної та правової культури тощо. Юридичні гарантії (їх ще називають правовими) являють собою сукупність умов, засобів, організаційно-правових заходів, безпосередньо спрямованих на забезпечення режиму законності та правопорядку. Окрім того, правові гарантії закріплюються, врегульовуються в чинному законодавстві, системі норм права, тож, по суті, вони є численними проявами самого права в тій його частині, яка покликана забезпечувати діяльність права в цілому [5, С. 269]. Тобто, юридичні гарантії це норми права, які у своїй сукупності забезпечують дію правового механізму, належне функціонування всіх елементів правового регулювання та направлені на підвищення ефективності законодавства; це правові умови, що сприяють реалізації та функціонуванню правового механізму.

Досліджуючи юридичні гарантії, необхідно зауважити, що існує багато видів та підстав для їх класифікації, зокрема:

- гарантії поділяються на нормативно-правові та інституційні (організаційно-правові) гарантії,
- норми-принципи матеріального і процесуального характеру, юридичні обов'язки, юридична відповідальність [6],
- за призначенням розділяють на правові умови, правові засоби, організаційно-правові заходи [5, С. 269],
- за критеріями змісту виділяють матеріальні (положення правових норм, які містять приписи та заборони), процесуальні (положення, що визначають сам процес реалізації гарантій) та організаційні гарантії (положення, що визначають систему судових та правоохоронних органів, органів державної влади та місцевого самоврядування, встановлюють функції та повноваження) [7], тощо.

Незважаючи на традиційне розміщення юридичних гарантій у їх класифікації, вони не стоять на першому місці, але при цьому слід враховувати їх загально соціальне значення. Необхідно зауважити, що саме юридичні гарантії відіграють важливу роль, а інколи й визначальну, в забезпеченні прав, свобод і законних інтересів людини.

Використовуючи зарубіжний досвід, доцільно наголосити, що в європейському праві під гарантіями прав і свобод людини, у вузькому юридичному значенні, розуміють засоби захисту прав від порушень, процедури поновлення порушених прав і порядок відшкодування завданої шкоди [8, с. 56-70]. Гарантії прав, свобод та обов'язків людини розуміють як систему соціально-економічних, політичних та юридичних умов, засобів та способів, які забезпечують їх фактичну реалізацію, охорону та захист [6]; це передбачена Конституцією і законами України система правових норм, організаційних

засобів, способів, умов та вимог, що у сукупності забезпечують охорону і захист прав, свобод та законних інтересів людини й громадянина.

Слід підтримати наукову позицію М.В. Цвіка та О.В. Петришина, що під гарантіями прав людини і громадянина розуміється система загальних і спеціально юридичних засобів та інститутів, спрямованих на створення умов для реалізації прав, а також забезпечення їх всебічної охорони та захисту від порушень [9, С. 456].

Ми підтримуємо також й позицію багатьох науковців, зокрема, М.М. Гуренка, Т. М. Заворотченко, В. С. Князева, Ж. М. Пустовіта, П. М. Рабіновича, Т. Г. Фоміної, М. І. Хавронюка та ін., що юридичні гарантії прав і свобод людини поділяються на три групи, а саме: на гарантії реалізації, гарантії охорони та гарантії захисту.

До першої групи, зокрема до *гарантій реалізації* належать: межі прав і свобод, їхня конкретизація у законодавстві; конституційно-правові принципи статусу особи; юридичні факти, з якими пов'язується володіння ними та безпосереднє користування; процесуальні форми реалізації; заходи заохочення та стимулювання правомірної поведінки; юридичні обов'язки. До *гарантій охорони*, що складають другу групу юридичних гарантій прав і свобод людини, відносяться заходи, спрямовані на запобігання правопорушень, встановлення та знешкодження умов і причин, що їх породжують. Третю групу, зокрема, *гарантії захисту* утворюють норми, які є правовими засобами захисту порушених прав і свобод, визначають порядок використання цих засобів, а також поновлення таких прав і застосування санкцій до винних у їх порушенні [10]. Тобто «охорона», «захист» та «реалізація» це різні аспекти забезпечення прав особи. Зокрема, дослідження юридичних гарантій прав людини здійснюється як на загально правовому так і на галузевих рівнях, зокрема, забезпечення прав учасників кримінального провадження пов'язано з кримінальними процесуальними гарантіями.

Досліджуючи наукові погляди щодо визначення терміну «кримінальна процесуальна гарантія», що використовується тільки на науковому рівні, варто зауважити, що не існує єдиної думки вчених про його сутність та поняття. Так, на думку Т.Г. Фоміної, кримінальні процесуальні гарантії прав особи являють собою один з найважливіших елементів механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження і є законодавчо закріпленою системою засобів забезпечення реалізації, охорони та захисту прав. Кримінально процесуальні гарантії прав особи можна визначити як систему законодавчо закріплених різних за своїм змістом засобів, що забезпечують особам, залученим до кримінального провадження, рівні правові можливості для реального здійснення своїх прав, а також засобів фактичної реалізації, всебічної охорони та надійного захисту прав [11, с. 32-33]. Так, розкриваючи зміст поняття кримінальних процесуальних гарантій як одного з елементів механізму забезпечення прав, свобод і законних інтересів, необхідно

зауважити, що важливою подією для закріплення кримінальних процесуальних гарантій стало прийняття КПК України, який окрім закріплення гарантій прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, регламентує процесуальний механізм, який направлений на забезпечення реалізації цих гарантій та досягнення задач кримінального провадження.

Більшість науковців розкривають зміст кримінальних процесуальних гарантій за допомогою подвійної характеристики, а саме, як засоби та способи, що охороняють, захищають та забезпечують усім учасникам кримінального провадження рівні правові можливості для реалізації своїх прав і виконання завдань кримінального судочинства. Крім того, дослідження поняття, сутності та змісту кримінальних процесуальних гарантій неможливе без встановлення мети та предмету цих гарантій. Враховуючи дослідження науковців з питань забезпечення прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, положення чинного законодавства, зокрема ст. 3 Конституції України та ст. 2 КПК України, вважаємо за необхідне зазначити, що до предмету кримінальних процесуальних гарантій відносяться права, свободи і законні інтереси учасників кримінального провадження. Предметом кримінальних процесуальних гарантій є права, свободи та законні інтереси як суду, сторін так і інших учасників кримінального провадження. Однак, необхідно розуміти різницю та розгалужувати процесуальні гарантії судочинства та процесуальні гарантії прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального процесу. Як зазначає С. Є. Абламський [12, с. 53-56], ототожнення інтересів правосуддя та учасників кримінального провадження не обґрунтовано, у зв'язку з ситуативними розбіжностями інтересів під час процесу. Тому, на нашу думку, необхідно здійснювати дослідження проблемних питань процесуальних гарантій прав суду, прокурора або слідчого окремо від проблемних питань процесуальних гарантій прав, свобод та законних інтересів кожного з учасників кримінального провадження окремо.

Не дивлячись на те, що терміни «права», «свободи» та «законні інтереси» використовуються як в науці, так і в законодавстві (ст. 2 КПК України), вивчення змісту цих правових дефініцій є предметом наукових дискусій та підлягають окремому вивченню. Водночас, слід звернути увагу, що термін право учасників кримінального провадження, як елемент предмету процесуальних гарантій, представляють собою гарантовану законом межу допустимої поведінки, можливість захисту порушених прав, закріплення правого та процесуального статусу кожного учасника процесу окремо.

Зокрема, зміст прав і свобод людини – це умови і засоби, які визначають матеріальні та духовні можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування і розвитку [13]. Погоджуючись з науковою позицією О.О. Пунди, термін «свобода» означає можливість прояву з боку суб'єкта своєї волі на підставі розуміння та усвідомлення законів суспільства та природи; здатність людини діяти у відповідності до власних цілей та інтересів, спираючись на

пізнання об'єктивної та суб'єктивної дійсності [14, с. 12-13]. Розуміння та усвідомлення законів суспільства та природи в юридичному значенні ототожнюється з можливістю робити те, що дозволено або не заборонено законом. Отже, враховуючи досліджувані нами проблемні питання, свобода це можливість учасників кримінального провадження відповідно до свого внутрішнього переконання та волевиявлення діяти в рамках кримінального провадження та в межах законних заборон. Тобто, це необхідна міра можливої та належної поведінки учасників кримінального процесу.

Наступним елементом предмета процесуальних гарантій є законні інтереси учасників кримінального провадження. Звертаючись до етимологічного значення поняття «інтерес», зазначимо, що інтерес це увага до кого-, чого-небудь, зацікавлення кимось або чимось [15]. Інтерес (від латинського *interesse* - важливо) означає: цікавість, зацікавлення, вигода, користь, зиск, спрямованість на значущий предмет чи діяльність; у соціології це об'єктивна причина діяльності суб'єкта, спрямованої на задоволення певних потреб, у психології - емоційний вияв пізнавальної потреби особистості [16]. Тобто, інтерес це емоційний стан бажання, стимулу або потреби людини. Водночас, поняття «інтерес» не розкривається, а застосовується у широкому значенні в Конституції України (ст. ст. 18, 32, 34, 35, 36, 39, 41, 44, 79, 89, 104, 121, 127, 140), зокрема, як національні інтереси, інтереси національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, здоров'я і моральності населення, політичні, економічні, соціальні, культурні інтереси, інтереси суспільства, громадянина та держави, спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст тощо.

Якщо розглядати поняття «законний інтерес», що використовується як в науці, так і в законодавстві, зокрема в ст. 2 КПК України; його суть полягає у задоволенні потреб людини, що не суперечать загальноновизнаним принципам та нормам права. Зміст поняття «законний інтерес» надає Конституційний Суд України у своєму рішенні від 01.12.2004 у справі № 1-10/2004, ототожнюючи його з поняттям «охоронюваний законом інтерес», де зазначає, що це прагнення до користування конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом, як зумовлений загальним змістом об'єктивного і прямо не опосередкований у суб'єктивному праві простий легітимний дозвіл, що є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони з метою задоволення індивідуальних і колективних потреб, які не суперечать законам України, справедливості, добросовісності, розумності та іншим загальноправовим засадам [17]. Зазначене надає підстави стверджувати, що законні інтереси учасників кримінального провадження, це прагнення та бажання задовольнити суб'єктивні потреби, визначені нормативно-правовими положеннями, в процесі досягнення завдань кримінального судочинства.

Акцентуючи увагу на сутності кримінальних процесуальних гарантій прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження,

доцільно зауважити, що їх метою є створення механізмів здійснення і забезпечення реалізації цих прав, свобод та інтересів учасниками процесу, попередження, виявлення та усунення їх порушень, застосування необхідних заходів до порушників та протидія кримінальній протиправності.

З огляду на проведені дослідження поняття та сутності процесуальних гарантій, необхідно звернути увагу і на систему кримінальних процесуальних гарантій. Так, на думку В.Я. Тація та інших вчених таку систему утворюють: використання, додержання, порушення та наслідки, захист та невиконання зобов'язань особами, які беруть участь у кримінальному провадженні (співробітниками оперативних підрозділів, органів досудового розслідування, слідчим суддею, судом, тощо) [4, С. 22]. Разом з цим, Т.Г. Фоміна, надає іншу характеристику системи кримінальних процесуальних гарантій, до якої належать: кримінальна процесуальна форма, засади, процесуальний статус учасників кримінального провадження, можливість застосування заходів забезпечення кримінального провадження, прокурорський нагляд, судовий контроль, відомчий контроль, інститут оскарження дій, рішень і бездіяльності органів і посадових осіб, що здійснюють кримінальне провадження, юридична відповідальність учасників кримінального процесу та ін. [18, с. 13-14].

Висновки. Актуальність теми дослідження обґрунтовується наявністю прогалин понятійного апарату процесуальних гарантій учасників кримінального провадження у чинному законодавстві, кримінальному процесуальному законодавстві, у відомчій та іншій нормативно-правовій базі, що викликає труднощі при його використанні у правозастосовній діяльності. Аналізуючи систему процесуальних гарантій прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, її необхідно розглядати як сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих нормативно-правових та організаційно-правових гарантій які містяться у нормах матеріального та процесуального права і нормативно-правих актах. Норми матеріального та процесуального права регламентують юридичні засоби реалізації, охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а нормативно-правові акти – діяльність щодо забезпечення прав, свобод і законних інтересів зазначених осіб. За дослідженням встановлено, що процесуальні гарантії прав учасників кримінального провадження це різні за змістом засоби та способи встановлені нормами кримінального процесуального законодавства, але в своїй сукупності забезпечують реалізацію прав, свобод та законних інтересів учасниками кримінального судочинства. Втім, підняті проблемні питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню.

Література:

1. Словарь иностранных слов. URL: <https://megaslov.ru/html/g/garanti8.html> (дата звернення: 06.09.2021).

Bol'shoy slovar' inostrannykh slov. [Large dictionary of foreign words] URL: https://gufo.me/dict/foreign_words/%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82 [in Ukrainian].

2. Material z Vikipediyi - vil'noyi entsyklopediyi. [From Wikipedia, the free encyclopedia] URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%82> [in Ukrainian].

3. Tsvik M.V., Tkachenko V.D., Petryshyn O.V. 2002. Zahal'na teoriya derzhavy i prava pidruch.[General theory of state and law at hand.] [in Ukrainian].

4. Tatsiy V.YA., Pshonka. V.P. 2013. Kryminal'nyy protses: pidruchnyk. [Criminal proceedings: a textbook.] Kharkiv. Pravo. [in Ukrainian].

5. Gusarêv S.D., Tikhomirova O.D. 2017. Teoriya derzhavy ta prava. Navchal'nyy posibnyk. [Theory of state and law. Tutorial.] Kyiv: NAVS, Osvita Ukrayiny. URL: https://www.naiiu.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf [in Ukrainian].

6. Natsional'nyy mekhanizm zakhystu prav ta svobod lyudyny. [National Mechanism for the Protection of Human Rights and Freedoms.] URL: http://www.uapravo.com/hro/text.php?lan=rus&id=4222&id_book=4221&id_parent=4221&id_vid_res=17 [in Ukrainian].

7. Harantiyi realizatsiyi ta zakhystu konstytutsiynykh prav ta svobod lyudyny i hromadyanyna. [Guarantees of realization and protection of constitutional rights and freedoms of man and citizen.] URL: <https://mykolaiivska.land.gov.ua/%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D1%97> [in Ukrainian].

8. Bohachova L.L. 2011. Yurydychni harantiyi prav i svobod lyudyny i hromadyanyna v yevropeys'komu ta natsional'nomu pravi. [Legal guarantees of human and civil rights and freedoms in European and national law.] *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovryaduvannya. [State building and local self-government.]* № 22. URL: https://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3235/1/Bogacheva_56.pdf [in Ukrainian].

9. Tsvik M.V., Petryshyn O.V. 2009. Zahal'na teoriya derzhavy i prava. [Pidruchnyk dlya studentiv yurydychnykh vyshchykh navchal'nykh zakladiv]. [General theory of state and law. [Textbook for law students]. Kharkiv. Pravo. P. 584. [in Ukrainian].

10 Entsyklopediya suchasnoyi Ukrayiny. Harantiyi prav i svobod lyudyny ta hromadyanyna. [Encyclopedia of modern Ukraine. Guarantees of human and civil rights and freedoms.] URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=28680 [in Ukrainian].

11. Fomina T.G. 2014. Zabezpechennya slidchym protsesual'nykh prav pidozryuvanoho: monohrafiya. [Ensuring the investigator's procedural rights of the suspect: a monograph.] Kharkiv. NikaNova. P. 232. [in Ukrainian].

12. Ablams'kyy S.YE. 2015. Zakhyst prav i zakonnykh interesiv poterpiloho u kryminal'nomu provadzhenni: monohrafiya. [Protection of the rights and legitimate interests of the victim in criminal proceedings: a monograph.] Kharkiv. Panov. P. 240. [in Ukrainian].

13. Ofitsiyyny vebsayt konstytutsiynoho sudu. [Official website of the Constitutional Court.] URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/13-rozdil-ii-prava-svobody-ta-obovyazky-lyudyny-i-gromadyanyna-statti-21-68> [in Ukrainian].

14. Punda O.O. 2006. Pravo na svobodu: monohrafiya. [The right to freedom: a monograph.] Kharkiv. Evrika. P. 284. [in Ukrainian].

15. Slovnyk ukrayins'koyi movy. Akademichnyy tлумachnyy slovnyk (1970-1980) [Dictionary of the Ukrainian language. Academic Interpretive Dictionary (1970-1980).] URL: <http://sum.in.ua/s/interes>. [in Ukrainian].

16. Slovnyk inshomovnykh sliv. [Dictionary of foreign words.] URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%B3%ED%F2%E5%F0%E5%F1> [in Ukrainian].

17. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny vid 01.12.2004 u spravi № 1-10/2004. [Judgment of the Constitutional Court of Ukraine of 01.12.2004 in case № 1-10/2004.] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04#Text> [in Ukrainian].

18. Kaplina O.V., Karpenko M.O., Maryniv V.I. 2020. Kryminal'nyy protses. navch. posib. dlya pidhot. do ispytu. [Criminal proceedings. textbook way. for preparations. before the exam.] Kharkiv. Pravo. P. 290. [in Ukrainian].